

ФРАНКАМОЎНЫЯ ЗАПАЗЫЧАННІ КРЫЛАТЫХ СЛОЎ З НЯЎЛАСНА ФРАНЦУЗСКІХ ПЕРШАКРЫНІЦ У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЕ

У сучаснай беларускай літаратурнай мове агульная колькасць франкамоўных запазычанняў крылатых слоў складае, паводле нашых падлікаў, каля 150 адзінак [1; 2]. Яны знаходзяць як з уласна французскіх, так і з іншых крыніц.

Крыніцы паходжання франкамоўных запазычанняў крылатых слоў можна размежаваць на адзінкавыя і комплексныя (калі існуе больш чым адна актуальная тэкставая крыніца). Адзінкавыя крыніцы дыферэнцыруюцца на першасныя (арыгінальныя) і другасныя (неарыгінальныя). Першасныя крыніцы паходжання маюць толькі франкамоўныя запазычанні крылатых слоў з уласна французскіх крыніц. Іх агульная колькасць складае 137 адзінак.

Другасныя крыніцы паходжання крылатых слоў не з'яўляюцца арыгінальнымі. Крылатыя словы з другасных крыніц былі запазычаны, у сваю чаргу, з іншых літаратурных, фальклорных і г.д. тэкстаў (першакрыніц). Дзякуючы аўтарытэту аўтараў другасных крыніц і/або вядомасці іх твораў такія выразы сталі шырока вядомымі і набылі "крылатасць". Пры гэтым

звесткі аб першакрыніцы з'яўляюцца неактуальнымі (або ўвогуле невядомымі) для носбітаў мовы (першая крыніца аказваецца забытай або нападзеным забытай, паколькі выраз стаў вядомым дзякуючы свайму другаснаму выкарыстанню). Агульная колькасць франкамоўных запазычанняў крылатых слоў з другасных крыніц складае 19 адзінак.

Першакрыніцы тых выказаў, якія сталі крылатымі дзякуючы ўжыванню ў другасных крыніцах, могуць быць як уласна французскія, так і няўласна французскія. Агульная колькасць франкамоўных запазычанняў крылатых слоў з уласна французскіх крыніц складае 8 адзінак, а з няўласна французскіх – 11 адзінак.

Няўласна французскія першакрыніцы складаюцца з тэкстаў вуснай гутарковай мовы, літаратурных твораў, выказванняў знакамітых асоб і інш.

1. Тэксты вуснай гутарковай мовы – фальклорныя тэксты, народныя выразы і інш., напр.: *бура ў шклянцы вады* < *une tempête dans un verre d'eau* (выраз паходзіць з лацінскай прыказкі *Excitare fluctus in simpulo*, якую Цыцэрон ужыў у “*De legibus*”, III, 16, 36; набыў крылатасць пасля выдання рамана А. дэ Бальзака “*Le Curé de Tours*”, 1832, дзе аўтарства прыпісваецца французскаму філосафу і дзяржаўнаму дзеячу Ш.Л. дэ Монтэск'ё); *Спяшайцеся павольна* < *Hâtez-vous lentement* (выслоўе паходзіць з лацінскай прыказкі *Festina lente*, якую згадвае рымскі гісторык Светоній як адзін з улюбёных выказаў Аўгуста, рымскага імператара ў 27 г. да н.э. – 14 г. н.э., у “*Vitae XII imperatorum*”, кніга 2 “*Vita divi Avgvsti*”, 25; стала шырока вядомым пасля выхаду ў свет вершаванага трактата Н. Буало “*L'Art poétique*”, 1674) і інш.

2. Літаратурныя творы – мастацкія, публіцыстычныя тэксты і інш., напр.: *Адзін за ўсіх <i>i> ўсе за аднаго* або *Усе за аднаго і адзін за ўсіх* < *Tous pour un, un pour tous* (выслоўе паходзіць з пазмы У. Шэкспіра “*The Rape of Lucrece*”, 1594; стала шырока вядомым пасля выдання рамана А. Дзюма-бацькі “*Les Trois Mousquetaires*”, 1844); *згубленае (страчанае) пакаленне* < *Une génération perdue*” (выраз паходзіць з эпіграфа да рамана Э. Хемінгуэя “*The Sun Also Rises*”, 1926; набыў крылатасць пасля таго, як быў ужыты на французскай мове ў назве главы кнігі ўспамінаў Э. Хемінгуэя “*A Moveable Feast*”, 1960, дзе аўтарства гэтага выразу прылісваецца амерыканскай пісьменніцы Г. Стайн); *пачатак канца* < *voilà le commencement de la fin* (выраз паходзіць з камедыі У. Шэкспіра “*A Midsummer Night's Dream*”, 1594; стаў шырока вядомым пасля таго, як быў ужыты ў гістарычным анекдодзе XIX ст. пра французскага дыпламата Ш.М. дэ Талейрана, так назваўшага пачатак другога праўлення ў Францыі імператара Напалеона Банапарта, што працягвалася толькі роўна “сто дзён” з 20 сакавіка па 22 чэрвеня 1815 г.) і інш.

3. Выказванні знакамітых асоб – гістарычных (дзяржаўных, палітычных, грамадскіх) дзеячаў, філосафаў, вучоных, пісьменнікаў, напр.: *Кароль валадарыць, але не кіруе* < *Le roi règne et ne gouverne pas* (выслоўе

польскага дзяржаўнага дзеяча Я. Замойскага, якое ён сказаў у канцы прамовы на польскім сейме перад Сігізмундам III, каралём Рэчы Паспалітай у 1587–1632 гг.: “Regna, sed non impera”; стала крылатым пасля таго, як было ўжыта французскім дзяржаўным дзеячам А. Цэрам у артыкуле, надрукаваным у газеце “Le National” 4 лютага 1830 г.) і інш.

Літаратура

1. Крылатыя выразы ў беларускай мове: Ч. 1: 3 іншамоўных (еўрапейскіх і амерыканскіх) крыніц XII – XX стст.: тлумачальны слоўнік / пад рэд. Я.Я. Іваноўа. – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2004. – 136 с.
2. **Лепешаў, І.Я.** Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭн, 2004. – 448 с.